

NAJWYŻSZA IZBA KONTROLI

Delegatura w Kielcach

LKI.410.002.02.2017

P/17/071

WYSTĄPIENIE POKONTROLNE

NAJWYŻSZA IZBA KONTROLI

Delegatura w Kielcach

al. Tysiąclecia Państwa Polskiego 4, 25-520 Kielce

T +48 41 249 91 00, F +48 41 249 91 05

lki@nik.gov.pl

I. Dane identyfikacyjne kontroli

Numer i tytuł kontroli	P/17/071 – Zapobieganie i przeciwdziałanie cyberprzemocy wśród dzieci i młodzieży.
Okres objęty kontrolą	Lata 2013-2016 oraz wcześniejsze, mające znaczenie dla kontrolowanej działalności.
Jednostka przeprowadzająca kontrolę	Najwyższa Izba Kontroli Delegatura w Kielcach.
Kontroler	Marzena Baradziej, specjalista kontroli państwowej, upoważnienie do kontroli nr LKI/100/2016 z dnia 21 listopada 2016 r. (dowód: akta kontroli str. 1-6)
Jednostka kontrolowana	Komenda Wojewódzka Policji w Kielcach, ul. Seminaryjska 12, 25-372 Kielce (dalej: Komenda lub KWP).
Kierownik jednostki kontrolowanej	Inspektor Dariusz Augustyniak, Komendant Wojewódzkiej Policji (dalej: Komendant Wojewódzki) od 9 czerwca 2016 r. (dowód: akta kontroli str. 3-7)

II. Ocena kontrolowanej działalności¹

Ocena ogólna

W KWP i podległych jednostkach podejmowano liczne przedsięwzięcia profilaktyczne dotyczące cyberprzemocy² wśród dzieci i młodzieży. Aktywnie współpracowano z organami władzy publicznej, instytucjami i organizacjami społecznymi zaangażowanymi w przeciwdziałanie temu zjawisku. Sztandarowy projekt *Szybuj bezpiecznie w internetowej chmurze*, realizowany od 2011 r. spotkał się z zainteresowaniem szkół, które dobrowolnie zgłaszały chęć uczestnictwa w tym projekcie i został wyróżniony jako *dobra praktyka* w konkursie organizowanym przez Europejską Sieć Zapobiegania Przeszłości (EUCPN) w Luksemburgu.

Skuteczność prowadzonych działań w ramach tego projektu nie była jednak znana, gdyż nie przeprowadzono jego ewaluacji ani nie podjęto działań (samodzielnych, lub we współpracy ze współorganizatorami) pozwalających na ocenę jego efektów. KWP poza informacją o przybliżonej liczbie uczestników spotkań z funkcjonariuszami, nie dysponowała żadnymi zbiorczymi statystykami pozwalającymi na podsumowanie efektów i zaprojektowanie działań na kolejny rok, odpowiadających na konkretne potrzeby grup uczniów.

Cyberprzemoc wśród dzieci i młodzieży nie była także przedmiotem analiz o charakterze systemowym w KWP. Choć analizy zagrożeń sporządzano na podstawie przestępstw stwierdzonych, KWP posiadała dostęp do informacji poruszających problematykę cyberprzemocy i potwierdzających potrzebę prowadzenia ukierunkowanych działań profilaktycznych w tym obszarze. Mogły one stać się podstawą do analiz i rozpoznania potrzeb.

Rozproszenie tych informacji w różnych systemach informatycznych oraz dokumentach wytwarzanych przez poszczególnych funkcjonariuszy Wydziału Prewencji nie sprzyjało

¹ Najwyższa Izba Kontroli stosuje 3-stopniową skalę ocen: pozytywna, pozytywna mimo stwierdzonych nieprawidłowości, negatywna. Jeżeli sformułowanie oceny ogólnej według proponowanej skali byłoby nadmiernie utrudnione, albo taka ocena nie dawałaby prawdziwego obrazu funkcjonowania kontrolowanej jednostki w zakresie objętym kontrolą, stosuje się ocenę opisową, bądź uzupełnia ocenę ogólną o dodatkowe objaśnienie.

² Cyberprzemoc (ang. Cyberbullying) to przemoc z użyciem technologii informacyjnych i komunikacyjnych – komunikatorów, czatów, stron internetowych, blogów, SMS-ów, MMS-ów.

łatwemu do nich dostępowi, a informacje te nie były wykorzystywane do diagnozy potrzeb, umożliwiającej zaplanowanie adekwatnych i skonkretyzowanych działań profilaktycznych. NIK pozytywnie ocenia dużą aktywność funkcjonariuszy KWP w zakresie prowadzenia i koordynacji projektów szkoleniowych dla policjantów i instytucji zaangażowanych w działania na rzecz bezpieczeństwa dzieci i młodzieży.

W okresie objętym kontrolą funkcjonariusze KWP nie prowadzili spraw z zakresu cyberprzemocy wśród nieletnich. Działalność KWP w kontrolowanym zakresie nie była przedmiotem kontroli KGP. Obszar ten nie został również objęty kontrolą wewnętrzną ani audytem.

Dostępne w KWP systemy informatyczne: System Wspomagania Dowodzenia (dalej: SWD) i Krajowy System Informacyjny Policji (dalej: KSIP) nie umożliwiały wygenerowania szybkiej i jednoznacznej statystyki zdarzeń o charakterze cyberprzestępczości, w tym cyberprzemocy, w szczególności wśród dzieci i młodzieży. Uzyskanie danych w tym zakresie możliwe było dzięki ręcznemu i czasochłonnemu przeglądaniu wyselekcjonowanych wstępnie zdarzeń.

III. Opis ustalonego stanu faktycznego

1. Prawdliwość i rzetelność podejmowanych działań dotyczących identyfikowania zagrożeń w zakresie cyberprzemocy dzieci i młodzieży

Opis stanu faktycznego

Problematyka cyberprzemocy wśród dzieci i młodzieży nie znalazła bezpośredniego odzwierciedlenia w dokumentach strategicznych przygotowywanych w KWP, jednak obszary dotyczące szeroko pojmowanych cyberzagrożeń znalazły się w dokumentach strategicznych opracowywanych zarówno przez KGP, jak i KWP. Wśród zatwierdzonych na lata 2016-2018 Priorytetów i Zadań Priorytetowych Komendanta Głównego Policji uwzględniono:

- priorytet 1 *Zwiększenie efektywności działań Policji na rzecz wzmocnienia współpracy ze społeczeństwem*, poprzez m.in. dostosowanie aktywności do zdiagnozowanych potrzeb w obszarze profilaktyki zagrożeń społecznych, w tym w obszarze przeciwdziałania patologiom społecznym, cyberzagrożeniom;
- priorytet 2 *Podniesienie skuteczności działań Policji w identyfikacji i zwalczaniu największych współczesnych zagrożeń, w tym cyberprzestępczości*, poprzez intensyfikację prowadzenia form pracy operacyjnej w zakresie zwalczania cyberprzestępczości. (dowód: akta kontroli, str. 71-86, 567)

Powyższe zadania KWP znalazły odzwierciedlenie w planie działalności Komendanta Wojewódzkiego. W 2016 r. wskazano w nim m.in. następujące sposoby realizacji zadań:

- w ramach priorytetu I - zadania związane z dostosowywaniem aktywności do zdiagnozowanych potrzeb w obszarze profilaktyki zagrożeń społecznych, w tym w obszarze przeciwdziałania cyberzagrożeniom: organizacja debat naukowych, spotkania, prelekcje, realizacja rządowych programów i Programu *Bezpieczne Świętokrzyskie*, realizacja zadań w ramach nieetatowego zespołu zadaniowego na rzecz działań edukacji dla bezpieczeństwa;
- w ramach priorytetu II – zadania związane z intensyfikacją prowadzenia form pracy operacyjnej w zakresie zwalczania cyberprzestępczości, organizowanie doskonalenia zawodowego, przeszkolenie funkcjonariuszy na kursach specjalistycznych, usprawnienie współdziałania i wymiana informacji między jednostkami Policji i innymi uprawnionymi podmiotami. (dowód: akta kontroli, str. 71-86)

W formularzu oceny jakościowej miernika *Ocena skuteczności działań Policji w obszarze profilaktyki zagrożeń społecznych* wyszczególniono obszar *Cyberzagrożenia*, w którym opisano wyłącznie dwa projekty: *Szybuj bezpiecznie w internetowej chmurze* realizowany na terenie województwa świętokrzyskiego oraz *Bezpieczne dziecko w sieci* – zajęcia z rodzicami realizowane przez KMP w Kielcach.

W sprawozdaniu z realizacji zdania *Zacieśnianie współpracy ze społecznością lokalną poprzez organizację debat społecznych z uwzględnieniem wniosków z analizy zagrożeń lokalnych*, spośród trzech debat zorganizowanych przez jednostki terenowe w 2016 r. w obszarze zagadnieniowym *szkodliwość zażywania i stosowania środków odurzających, odpowiedzialność karna nieletnich*, jedna związana była ze zgłoszonym problemem zwiększenia liczby spotkań z młodzieżą w celu przedstawienia problematyki związanej z cyberprzemocą i odpowiedzialnością za czyny karalne. (dowód: akta kontroli, str. 87-108)

Z raportu z identyfikacji i analizy ryzyka w KWP w 2016 r. wynika, że zidentyfikowane dla poszczególnych zadań ryzyka nie zmaterializowały się lub zmaterializowały się w akceptowalnej formie. (dowód: akta kontroli, str. 63-70)

Na szczepku KGP specjalnie powołany zespół opracował *Koncepcję działań Policji w zakresie profilaktyki społecznej na lata 2015-2018*, w którym zdiagnozowano obszary zagrożeń wskazane przez policjantów realizujących zadania z zakresu prewencji kryminalnej. Wśród priorytetowych obszarów dla profilaktyki społecznej, cyberzagrożenia znalazły się na trzeciej pozycji, obok narkotyków, dopalaczy i substancji psychoaktywnych oraz bezpieczeństwa w ruchu drogowym. Komendom wojewódzkim w koncepcji tej przypisano funkcje nadzorczo-koordynacyjne nad strukturami powiatowymi profilaktyki społecznej, a także wykonawcze m.in. w następujących obszarach działań:

- inicjowanie, przygotowywanie i wdrażanie przedsięwzięć z zakresu profilaktyki społecznej, w oparciu o zagrożenia występujące na terenie województwa;
- pozyskiwanie partnerów pozapolicyjnych do udziału w zainicjowanych i realizowanych przedsięwzięciach profilaktycznych;
- opiniowanie propozycji przedsięwzięć prewencyjnych z zakresu profilaktyki społecznej przedstawionych przez podmioty pozapolicyjne;
- adaptowanie, koordynowanie bądź wdrażanie przedsięwzięć z zakresu profilaktyki społecznej zleconych przez podmioty centralne;
- współpraca z samorządami, administracją rządową i organizacjami pozarządowymi, w tym w zakresie. (dowód: akta kontroli, str. 567)

Zgodnie z założeniami tej koncepcji, decyzją Komendanta Wojewódzkiego z 14 października 2015 r. powołano *Nieetatowy Zespół Zadaniowy Na Rzecz Działań Edukacji Dla Bezpieczeństwa w Komendzie Wojewódzkiej Policji w Kielcach*. Wśród zadań Zespołu wskazano m.in.:

- ocenę realizowanych programów prewencyjnych w zakresie osiągniętych efektów,
- dokonanie określenia zasadności oraz kierunków niezbędnych działań z zakresu prewencji kryminalnej, dostosowane do rzeczywistej skali zagrożeń w województwie, w oparciu o analizy realizowane w pionie prewencji i kryminalnym,
- inicjowanie i organizowanie współpracy z funkcjonującymi na obszarze województwa organami ochrony prawnej, organami administracji publicznej, organizacjami społecznymi, społecznościami lokalnymi w zapobieganiu i zwalczaniu przestępczości oraz zjawisk patologii społecznej,
- monitorowanie skali przestępczości i demoralizacji nieletnich,
- udział w spotkaniach z młodzieżą, rodzicami, pedagogami oraz przedstawicielami organizacji zajmujących się problematyką nieletnich. (dowód: akta kontroli, str. 56-59)

Zespół ten w KWP powołano już w 2014 r. (decyzja z dnia 1 lipca 2014 r.), jednak jak wynika z wyjaśnień [...] ³, lidera tego Zespołu, początkowo nie dokumentowano spotkań, które odbywały się przed każdą akcją z zakresu profilaktyki społecznej o charakterze wojewódzkim. (dowód: akta kontroli, str. 242-261, 268)

Od października 2015 r. w skład Zespołu weszło czterech funkcjonariuszy Wydziału Prewencji, dwóch funkcjonariuszy Wydziału Ruchu Drogowego, funkcjonariusz i pracownik cywilny Wydziału Komunikacji Społecznej i Prezydialnego oraz funkcjonariusz Zespołu Prasowego. Odbyły się dwa udokumentowane posiedzenia Zespołu (16 października

³ Na podstawie art. 5 ust. 2 ustawy z dnia 6 września 2001 r. o dostępie do informacji publicznej (Dz.U. z 2016 r. poz. 1764) i art. 6 ust. 1 ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 r. o ochronie danych osobowych (Dz.U. z 2016 r. poz. 922) NIK wyłączyła jawność informacji w zakresie imienia i nazwiska składającej wyjaśnienia. Wyłączenia tego dokonano w interesie osoby fizycznej.

2015 r. i 15 stycznia 2016 r.), na żadnym z nich nie poruszano kwestii dotyczących cyberprzemocy wśród dzieci i młodzieży. (dowód: akta kontroli, str. 60-62)

Podinspektor [...]⁴, ekspert Wydziału Prewencji KWP i przewodnicząca Zespołu wyjaśniła, że podstawą zdiagnozowania najważniejszych problemów w oparciu o analizę zagrożeń bezpieczeństwa, był biuletyn informacyjny KWP, przedstawiający stan przestępczości dla województwa świętokrzyskiego na podstawie danych Systemu Analitycznego (ze szczegółowym opisem wszystkich zaistniałych zdarzeń) oraz półroczne i roczne analizy stanu przestępczości i demoralizacji, które jednak nie wyodrębniały problematyki cyberprzemocy wśród dzieci i młodzieży z ogółu zdarzeń. (dowód: akta kontroli, str. 268-269)

Funkcjonariusze Wydziału Prewencji KWP opracowywali coroczne sprawozdanie z zakresu rozpoznania i profilaktycznej pracy Policji na rzecz zapobiegania demoralizacji nieletnich oraz patologiom społecznym. Sprawozdania te w części dotyczącej charakterystyki przestępczości nieletnich nie obejmowały zjawiska cyberprzemocy, natomiast obejmowały informację o realizowanych w tym obszarze projektach, programach i inicjatywach profilaktycznych. W 2013 r. i 2014 r. sporządzający te dokumenty funkcjonariusze, obok działań własnych KWP, prezentowali także najciekawsze inicjatywy jednostek terenowych. Od 2015 r. wprowadzony został obowiązek załączania do grudniowego sprawozdania formularza III/6 SESPol części opisowej z zakresu *rozpoznania i profilaktycznej pracy Policji na rzecz zapobiegania demoralizacji nieletnich oraz patologii społecznej*, w podziale na obszary działań profilaktycznych, w tym uwzględniające obszar cyberprzestępczość (cyberprzemoc, kradzież danych, oszustwa). Szczegółowy opis realizowanych przez KWP zadań przedstawiono w punkcie 2 wystąpienia pokontrolnego. (dowód: akta kontroli, str. 109-212)

W 2013 r., na potrzeby przeprowadzenia prelekcji na temat *Cyberprzemoc w regionie – skala w oparciu o statystyki policyjne*, Wydział Wywiadu Kryminalnego KWP podjął próbę analizy skali zjawiska cyberprzemocy w oparciu o KSIP, bez wyodrębnienia zjawiska cyberprzemocy wśród dzieci i młodzieży. W tym celu wygenerowano dane statystyczne na podstawie daty wszczęcia postępowania przygotowawczego, w podziale na następujące kwalifikacje prawne czynów zabronionych:

- art. 190 § 1 kk, groźby karalne;
- art. 190a § 1 i § 2 kk, uporczywe nękanie (stalking) i podszywanie się;
- art. 191 § 1 i § 2 kk, zmuszanie do określonego zachowania, zaniechania lub znoszenia;
- art. 191a § 1 kk, utrwalanie wizerunku nagiej osoby;
- art. 212 § 1 i § 2 kk, zniesławienie, w tym za pomocą środków masowego komunikowania;
- art. 216 § 1 kk, znieważenie osoby, w tym za pomocą środków masowego komunikowania.

Przedstawione dane tylko w odniesieniu do zniesławienia i znieważenia umożliwiały wyodrębnienie danych dotyczących przestępstw popełnianych w cyberprzestrzeni (na podstawie kwalifikacji prawnej). (dowód: akta kontroli, str. 523-539)

Opracowując program *Bezpieczne Świętokrzyskie* na lata 2016-2020 oraz określając kierunki działań profilaktycznych, posłkowano się także wynikami ankiet kierowanych do podmiotów zewnętrznych biorących udział w debatach społecznych organizowanych przez Policję Świętokrzyską w 2015 r. Jednym z wniosków do realizacji składanych podczas debat było prowadzenie edukacji wśród dzieci i młodzieży na temat zagrożeń w Internecie, stąd też w założeniach programu, jako obszar zagrożeń wskazano Internet i zaproponowano profilaktykę przestępczości w cyberprzestrzeni, poprzez m.in. organizowanie szkoleń tematycznych. Na tej podstawie, a także w oparciu o rosnące zainteresowanie szkół przystępujących do realizowanego od 2011 r. projektu profilaktycznego *Szybuj bezpiecznie*

⁴ Na podstawie art. 5 ust. 2 ustawy z dnia 6 września 2001 r. o dostępie do informacji publicznej (Dz.U. z 2016 r. poz. 1764) i art. 6 ust. 1 ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 r. o ochronie danych osobowych (Dz.U. z 2016 r. poz. 922) NIK wyłączyła jawność informacji w zakresie imienia i nazwiska składającej wyjaśnienia. Wyłączenia tego dokonano w interesie osoby fizycznej.

w internetowej chmurze, obszar Cyberzagrożenia zidentyfikowano jako jeden z priorytetowych. (dowód: akta kontroli, str. 87—108, 213-220, 223-226)

Poza podjętą w 2013 r. próbą identyfikacji skali zjawiska cyberprzemocy oraz ogólnymi wnioskami dotyczącymi konieczności prowadzenia działań profilaktycznych w obszarze szeroko rozumianego bezpieczeństwa w cyberprzestrzeni, rozproszonymi w różnych dokumentach, w latach 2013-2016 w KWP nie prowadzono udokumentowanych kompleksowych analiz oraz nie sporządzano raportów (diagnoz) określających skalę, przyczyny oraz charakterystykę cyberprzemocy wśród dzieci i młodzieży. W zakresie próby identyfikacji tego zjawiska nie podjęto także współpracy z pozapolicyjnymi podmiotami zaangażowanymi w proces zapobiegania i przeciwdziałania cyberprzemocy (w tym: z organami administracji publicznej, organizacjami społecznymi, mediami). (dowód: akta kontroli, str. 91-92, płyta, 201-212, 216-220, 314, 347, 405, 484, 486)

Inspektor Artur Bielecki, I Zastępca Komendanta Wojewódzkiego, nadzorujący pion prewencji wyjaśnił: *Analizy sporządzane przez Policję dokonywane są na podstawie przestępstw stwierdzonych. Stosunkowo niewielka skala zjawiska cyberprzemocy wśród dzieci i młodzieży na terenie województwa świętokrzyskiego w porównaniu do innych zagrożeń, nie dała nam podstaw do prowadzenia kompleksowych działań.* (dowód: akta kontroli, str. 463-465)

Inspektor Artur Bednarek, Zastępca Komendanta Wojewódzkiego, który do 19 czerwca 2016 r. nadzorował pion prewencji, wyjaśnił: *Biorąc pod uwagę identyfikację zjawiska cyberprzemocy Komenda Wojewódzka Policji w Kielcach nie posiada stosownych dokumentów, w których wprost zapytuje o zjawisko cyberprzemocy instytucje pracujące z młodzieżą (pozapolicyjne). Zapewne jest to związane z małą ilością stwierdzonych zdarzeń podanych wyżej, niemniej przepływ informacji co do tych zdarzeń był.* (dowód: akta kontroli, str. 460-462)

W kontrolowanym okresie (lata 2013-2016), KGP nie przekazywała KWP żadnych wytycznych lub zaleceń będących efektem realizacji zadań w ramach programu Bezpieczna+⁵, mających na celu zapobieganie i przeciwdziałanie cyberprzemocy wśród dzieci i młodzieży ani wytycznych w zakresie postępowania ze zdarzeniami dotyczącymi cyberprzemocy wśród małoletnich. Również Komendant Wojewódzki nie przekazywał takich wytycznych/zaleceń do podległych jednostek terenowych, tj. Komendy Miejskiej Policji w Kielcach i komend powiatowych Policji (dalej: KMP/KPP). (dowód: akta kontroli, str. 466-471)

W 2013 r. Pierwszy Zastępca Komendanta Głównego Policji przekazał do służbowego wykorzystania *Informację dotyczącą obowiązków Policji w zakresie zbierania i utrwalania dowodów czynów karalnych popełnionych przez nieletnich oraz ujawniania okoliczności świadczących o demoralizacji nieletniego.* Informacja dotyczyła ogólnego trybu postępowania, zakresu podejmowanych czynności i sposobu ich dokumentowania. (dowód: akta kontroli, str. 540-548)

KWP realizując programy prewencyjne i projekty profilaktyczne mające na celu zapobieganie i przeciwdziałanie cyberprzemocy dzieci i młodzieży (o których szerzej w punkcie 2 wystąpienia), w latach 2013-2016 współpracowała m.in. z Urzędem Marszałkowskim Województwa Świętokrzyskiego, Świętokrzyskim Urzędem Wojewódzkim w Kielcach, Kuratorium Oświaty w Kielcach, Świętokrzyskim Centrum Doskonalenia Nauczycieli w Kielcach (dalej: ŚCDN), Sądem Okręgowym w Kielcach, szkołami podstawowymi, gimnazjami, szkołami ponadgimnazjalnymi z terenu województwa świętokrzyskiego, Politechniką Świętokrzyską, Wyższą Szkołą Ekonomii i Prawa w Kielcach, a także z fundacją *Dajemy dzieciom siłę* (dawniej: Fundacja Dzieci Niczyje), grupą Allegro oraz z lokalnymi mediami (m.in. Radio Kielce, TVP 3 Kielce, Echo Dnia). (dowód: akta kontroli, str. 109-212)

⁵ Program przyjęty uchwałą Rady Ministrów nr 89/2015 z 23 czerwca 2015 r. oraz rozporządzeniem Rady Ministrów z 23 czerwca 2015 r. w sprawie realizacji Rządowego programu wspomagania w latach 2015 – 2018 organów prowadzących szkoły w zapewnieniu bezpiecznych warunków nauki, wychowania i opieki w szkołach – „Bezpieczna+” (Dz. U. poz. 972), dalej: Program Bezpieczna+.

Zadania z zakresu cyberzagrożeń w aspektach analitycznym, profilaktycznym i operacyjno-rozpoznawczym przypisano Wydziałom KWP: Prewencji, Wywiadu Kryminalnego i do Walki z Cyberprzestępczością.

Wykonywanie analiz strategicznych wspomagających proces decyzyjny, wyszukiwanie i analizę informacji z policyjnych i pozapolicyjnych baz danych oraz źródeł otwartych, przygotowywanie zestawień i analiz danych zawartych w KSIP na rzecz jednostek organizacyjnych Policji działających na obszarze województwa przypisano do realizacji Wydziałowi Wywiadu Kryminalnego.

Wśród zadań Wydziału Prewencji KWP w regulaminie organizacyjnym wymieniono m.in.:

- planowanie, inspirowanie, organizowanie i koordynowanie zadań w zakresie prewencji kryminalnej na obszarze województwa,
- koordynowanie i nadzór oraz wypracowywanie kierunków działania w zakresie zwalczania demoralizacji, przestępczości i patologii społecznych wśród nieletnich i w rodzinie.

Zadanie związane z organizowaniem, realizowaniem działań oraz nadzorem nad problematyką przeciwdziałania demoralizacji i przestępczości nieletnich w jednostkach i komórkach organizacyjnych Policji województwa świętokrzyskiego, a także podejmowanie działań na rzecz małoletnich, formalnie powierzono specjalście w Wydziale Prewencji. W praktyce, zadania o charakterze profilaktyczno-prewencyjnym, w których wśród obszarów działania pojawiały się cyberzagrożenia realizował dodatkowo ekspert i dwóch specjalistów w Wydziale Prewencji. (dowód: akta kontroli, str. 45-54)

Z dniem 1 września 2014 r. w strukturach KWP utworzony został Zespół do Walki z Cyberprzestępczością, przekształcony z dniem 1 stycznia 2015 r. w Sekcję, a od 1 kwietnia 2015 r. wyodrębniony jako Wydział do Walki z Cyberprzestępczością. Do jego zadań należy m.in. prowadzenie ukierunkowanego monitoringu sieci Internet pod kątem ujawniania treści prawnie zabronionych oraz zdarzeń i zachowań o charakterze przestępczym, ujawnianie i zwalczanie przestępstw popełnianych na szkodę lub przy użyciu systemów i sieci komputerowych oraz teleinformatycznych i telekomunikacyjnych. (dowód: akta kontroli, str. 10-26)

Przydzielone Wydziałowi zadania znalazły odzwierciedlenie w kartach opisu stanowisk pracy. W komórce do walki z cyberprzestępczością w latach 2014-2016 służbę pełniło od trzech do dziewięciu funkcjonariuszy (aktualnie: naczelnik, siedmiu detektywów i jeden referent). (dowód: akta kontroli, str. 27-44)

Przed 1 września 2014 r. rozpoznawaniem, zapobieganiem i zwalczaniem m.in. cyberprzestępczości zajmował się Wydział do Walki z Przestępczością Gospodarczą. (dowód: akta kontroli, str. 10-19)

Z wyjaśnień podinspektora [...] ⁶, Naczelnika Wydziału do Walki z Cyberprzestępczością wynika, że Wydział nie ujawnił przypadków cyberprzemocy wśród dzieci i młodzieży. Są to w większości przestępstwa ścigane na wniosek pokrzywdzonego, a czynności prowadzone są przez wydziały dochodzeniowe i komórki do spraw Przestępczości Nieletnich. Ponadto wyjaśnił: *Zjawisko cyberprzemocy dzieci i młodzieży w większości (...) występuje na zamkniętych lub prywatnych forach, serwisach oraz grupach, które w trakcie (...) ogólnego monitoringu nie są dostępne i nie ma możliwości ich wykrywania. Wyjaśnił również: mając na względzie olbrzymi zasób jakim jest Internet, Wydziały (...) monitorują jedynie te obszary, które są najbardziej niebezpieczne ze względu na zagrożenie porządku publicznego i przestępczości internetowej ściganej z urzędu.* (dowód: akta kontroli, str. 238-241)

Ustalone
nieprawidłowości

W działalności kontrolowanej jednostki w przedstawionym wyżej zakresie stwierdzono nieprawidłowość, polegającą na niedokonywaniu pełnej diagnozy zagrożeń związanych

⁶ Na podstawie art. 5 ust. 2 ustawy z dnia 6 września 2001 r. o dostępie do informacji publicznej (Dz.U. z 2016 r. poz. 1764) i art. 6 ust. 1 ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 r. o ochronie danych osobowych (Dz.U. z 2016 r. poz. 922) NIK wyłączyła jawność informacji w zakresie imienia i nazwiska składającego wyjaśnienia. Wyłączenia tego dokonano w interesie osoby fizycznej.

z cyberprzemocą oraz kompleksowych analiz występowania tego zjawiska wśród dzieci i młodzieży.

Zgodnie z § 29 ust. 1 pkt 14 zarządzenia nr 1041 Komendanta Głównego Policji z dnia 28 września 2007 r.⁷, do zakresu działania komendy wojewódzkiej Policji należy analizowanie zjawisk kryminogennych, ze szczególnym uwzględnieniem zjawisk patologicznych dotyczących dzieci i młodzieży oraz opracowywanie i wdrażanie programów przeciwdziałania tym zjawiskom.

Komisarz [...] ⁸, specjalista Wydziału Prewencji KWP, do zadań którego należało m.in. identyfikowanie i analizowanie bieżących zagrożeń oraz występujących zjawisk patologii społecznej na terenie województwa świętokrzyskiego, wyjaśnił, że w systemie miesięcznym zapoznaje się ze statystyką czynów karalnych popełnianych przez osoby nieletnie, zamieszczoną na stronie intranetowej Wydziału Wywiadu Kryminalnego KWP, a w systemie półrocznym i rocznym dokonuje analizy zagrożeń bezpieczeństwa z zakresu przestępczości i demoralizacji nieletnich. Jak wyjaśnił, w ww. analizach nie jest wyodrębniana cyberprzestępczość. Wiedza na temat potrzeby edukacji w tym obszarze i realizowane działania profilaktyczne wynikały natomiast z analiz stanowiących podstawę opracowania krajowych programów rządowych (*Bezpieczna i przyjazna szkoła na lata 2014-2016*, *Razem bezpiecznie*) i raportów z ich ewaluacji, artykułów zamieszczanych w miesięczniku Komendanta Głównego Policji 997 oraz wniosków z debat społecznych. (dowód: akta kontroli, str. 246-247, 252-253, 262, 264)

Inspektor Artur Bednarek, Zastępca Komendanta Wojewódzkiego, który uprzednio sprawował nadzór nad pionem prewencji wyjaśnił, że osobiście dokonywał przeglądu i analizy zdarzeń związanych z cyberprzemocą na podstawie aplikacji SWD. Przy niewielkiej stwierdzonej liczbie zdarzeń w porównaniu do innych zagrożeń, prowadzenie kompleksowych działań nie było konieczne. (dowód: akta kontroli, str. 460-462)

Inspektor Artur Bielecki, nadzorujący pion od 20 czerwca 2016 r. wyjaśnił, że monitorowanie skali zjawiska cyberprzemocy jest jednym z elementów analizy biuletynu generowanego codziennie na podstawie zdarzeń zarejestrowanych w SWD. Analizy dokonywane są na podstawie przestępstw stwierdzonych, ich skala nie dała podstaw do prowadzenia kompleksowych działań w tym zakresie (dowód: akta kontroli, str. 463-465)

Inspektor Dariusz Augustyniak, Komendant Wojewódzki wyjaśnił, że problematyka cyberprzemocy jest przedmiotem analiz prowadzonych przez wydziały KWP, a wnioski z analiz prezentowane są podczas odpraw służbowych. Prowadzone analizy dokonywane są w oparciu o przestępstwa stwierdzone. W latach 2013-2016 zarejestrowano odpowiednio: sześć, sześć, dziewięć i 20 przestępstw. Liczby te są znikome stosunku do ogółu przestępstw, dlatego też nie podejmowano kompleksowych działań w tym zakresie.

Zdaniem NIK, niezależnie od analiz zagrożeń sporządzanych na podstawie przestępstw stwierdzonych, KWP dysponowała w ramach realizacji przedsięwzięć profilaktycznych informacjami potwierdzającymi potrzebę ukierunkowanych działań w obszarze cyberprzemocy. Mogły one stać się podstawą do analiz i rozpoznania konkretnych potrzeb. Rozproszenie tych informacji w różnych systemach informatycznych oraz dokumentach wytwarzanych przez poszczególnych funkcjonariuszy Wydziału Prewencji nie sprzyjało łatwemu do nich dostępowi, a informacje te nie były wykorzystywane do diagnozy potrzeb umożliwiającej zaplanowanie adekwatnych i skonkretyzowanych działań profilaktycznych. Powyższą tezę potwierdza analiza projektu *Szybuj bezpiecznie w internetowej chmurze*. Wykorzystanie wieloletnich doświadczeń i przeprowadzenie rzetelnej analizy w oparciu o dotychczas podjęte działania może wspomóc właściwe zdiagnozowanie potrzeb oraz projektowanie konkretnych działań do konkretnych grup adresatów.

⁷ W sprawie szczegółowych zasad organizacji i zakresu działania komend, komisariatów i innych jednostek organizacyjnych Policji (Dz. Urz. KGP z 2013 r. poz. 50, ze zm.).

⁸ Na podstawie art. 5 ust. 2 ustawy z dnia 6 września 2001 r. o dostępie do informacji publicznej (Dz.U. z 2016 r. poz. 1764) i art. 6 ust. 1 ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 r. o ochronie danych osobowych (Dz.U. z 2016 r. poz. 922) NIK wyłączyła jawność informacji w zakresie imienia i nazwiska składającego wyjaśnienia. Wyłączenia tego dokonano w interesie osoby fizycznej.

Cyberprzemoc wśród dzieci i młodzieży nie była w KWP przedmiotem opracowań o charakterze systemowym. KWP od 2011 r. realizowała we współpracy z innymi instytucjami projekt profilaktyczny ukierunkowany bezpośrednio na zapobieganie cyberzagrożeniom, w tym cyberprzemocy wśród dzieci i młodzieży. Działania tych nie poprzedzono jednak analizą (własną lub we współpracy ze współorganizatorami), pozwalającą zdiagnozować konkretne potrzeby konkretnych grup w tym zakresie. W konsekwencji KWP nie dysponowała rzetelną wiedzą o skali i charakterystyce zjawiska cyberprzemocy na terenie województwa, co mogło wpływać na obniżenie skuteczności działań profilaktycznych w tym obszarze.

2. Prawidłowość i skuteczność podejmowanych działań profilaktycznych

Opis stanu
faktycznego

W latach 2013-2016 KWP podejmowała we własnym zakresie działania profilaktyczne oraz koordynowała projekty o zasięgu wojewódzkim.

Od 2011 r. KWP we współpracy z ŚCDN i Biurem Społeczeństwa Informacyjnego Urzędu Marszałkowskiego Województwa Świętokrzyskiego organizuje projekt *Szybuj bezpiecznie w internetowej chmurze*. Patronatem honorowym projekt objęli: marszałek województwa świętokrzyskiego, wojewoda świętokrzyski i świętokrzyski kurator oświaty. Celem konkursu było upowszechnienie zasad bezpiecznego korzystania z Internetu wśród dzieci i młodzieży oraz zwiększenie poziomu wiedzy uczniów i ich rodziców na temat możliwości wykorzystania Internetu do pełnego uczestnictwa w życiu publicznym, społecznym i gospodarczym. Jego realizację poprzedziło szkolenie przeprowadzone przez pracowników firmy Microsoft oraz ówczesnej Fundacji Dzieci Niczyje (dalej: FDN) dla 53 policjantów⁹, umożliwiające samodzielne prowadzenie spotkań z dziećmi i młodzieżą na temat bezpiecznego korzystania z Internetu (programy edukacyjne 3,2,1 *Internet* oraz program *W sieci*).

Pierwszym etapem tego projektu w każdej edycji były spotkania funkcjonariusza Policji z uczniami szkoły zainteresowanej udziałem na temat cyberprzemocy, cyberprzestępczości i odpowiedzialności prawnej nieletnich. Kolejnym jego etapem były prowadzone przez nauczycieli lekcje na temat bezpiecznego surfowania w sieci i możliwości wykorzystania Internetu do pełnego uczestnictwa w życiu publicznym. Ostatnim elementem był konkurs na pracę plastyczną i multimedialną związaną tematycznie z bezpieczeństwem w sieci. (dowód: akta kontroli, str. 223-226)

W 2013 r. projekt zaadresowano do uczniów szkół wszystkich typów i zaplanowano konferencje dla nauczycieli, spotkania uczniów z funkcjonariuszami Policji, lekcje poświęcone tematyce projektu oraz konkurs. Uczniowie klas IV-VI szkół podstawowych za zadanie mieli przygotować prezentację dla rodziców i członków rodziny, uczniowie gimnazjów i szkół ponadgimnazjalnych – spot informacyjny na temat możliwości efektywnego i bezpiecznego wykorzystania szerokopasmowego łącza do Internetu w życiu codziennym. Warunkiem koniecznym przystąpienia do konkursu było:

- zorganizowanie spotkania funkcjonariusza Policji na tematy związane cyberprzemocą, cyberprzestępczością i odpowiedzialnością prawną nieletnich,
- przeprowadzenie przez nauczycieli zajęć dotyczących bezpiecznego korzystania z Internetu i możliwości jego wykorzystania w życiu publicznym, społecznym i gospodarczym.

Organizatorzy nie gromadzili informacji o liczbie dzieci zgłaszających swe prace do konkursu na etapie szkolnym. Trzy najlepsze prace z danej szkoły oceniała wojewódzka komisja konkursowa. Co roku organizowano konferencję podsumowującą projekt, podczas której wręczano nagrody autorom nagrodzonych prac i opiekunom zespołu. Partnerami projektu był serwis Allegro i FDN.

Zmiany w poszczególnych edycjach dotyczyły adresatów projektu oraz tematyki prac konkursowych. (dowód: akta kontroli, str. 273-425)

⁹ Jeden z funkcjonariuszy za wybitne zaangażowanie w działania na rzecz bezpieczeństwa i ochrony prywatności uczniów w Internecie otrzymał dyplom.

Analiza dokumentacji wykazała, że choć adresatami konkursu w 2013 r. były dzieci z klas IV-VI, to w spotkaniach z policjantami uczestniczyli również uczniowie klas I-III, a także dzieci przedszkolne, co może wskazywać na brak właściwie zdiagnozowanych potrzeb oraz pewną przypadkowość prowadzonych działań, o czym także mowa w punkcie 1 wystąpienia, w sekcji *Ustalono nieprawidłowości*. W 2014 r. projekt skierowano do uczniów gimnazjów i szkół ponadgimnazjalnych. W 2015 r. projekt dedykowano uczniom wszystkich klas szkół podstawowych, gimnazjów oraz szkół ponadgimnazjalnych. W 2016 projektem nie obejmowano uczniów szkół ponadgimnazjalnych. (dowód: akta kontroli, str. 273-286, 316-324, 351-361, 389-404)

Przygotowana statystyka po zakończeniu edycji uwzględniała łączną liczbę dzieci objętych działaniami w ramach projektu. Ze sporządzonych zestawień wynika, że:

- w 2013 r. do konkursu przystąpiło 2.641 uczniów, spośród których wyłoniono 177 finalistów. Nauczyciele przeprowadzili zajęcia w 947 klasach dla 19.035 uczniów. Policjanci spotkali się z 8.921 uczniami w 458 klasach;
- w 2014 r. do konkursu przystąpiło 141 uczniów, spośród których wyłoniono 42 finalistów. Nauczyciele przeprowadzili zajęcia w 143 klasach dla 3.187 uczniów. Policjanci spotkali się z 3.229 uczniami w 144 klasach;
- w 2015 r. do konkursu przystąpiło 2.170 uczniów, spośród których wyłoniono 250 finalistów. Nauczyciele przeprowadzili zajęcia w 415 klasach dla 7.987 uczniów. Policjanci spotkali się z 6.563 uczniami w 343 klasach;
- w 2016 r. do konkursu przystąpiło 3.887 uczniów, spośród których wyłoniono 302 finalistów. Nauczyciele przeprowadzili zajęcia w 647 klasach dla 11.809 uczniów. Policjanci spotkali się z 11.518 uczniami w 625 klasach.

Łącznie w tym okresie funkcjonariusze Policji przeprowadzili spotkania z 30.231 uczniami. (dowód: akta kontroli, str. 404)

Dla potrzeb podsumowania realizacji projektu, funkcjonariusz koordynujący te działania gromadził dane statystyczne na temat podejmowanych przez jednostki terenowe działań w zakresie liczby klas, w których przeprowadzono spotkania policjantów i liczby uczniów uczestniczących w tych spotkaniach. Prezentowane dane zbiorcze dotyczące liczby klas nie w pełni odzwierciedlały jednak stan faktyczny z uwagi na fakt, iż poszczególne KPP/KMP przesyłały informację zwrotną w niejednorodny sposób, tj.:

- przesyłano informację o liczbie uczniów i liczbie klas;
- przesyłano informację o liczbie uczniów i klasach, do których zaadresowano zajęcia (np. klasy IV-VI), nie wskazując na faktyczną liczbę klas, w których zajęcia się odbyły¹⁰;
- o konkretnych klasach i liczbie dzieci w tych klasach, które objęto działaniami w ramach projektu. (dowód: akta kontroli, str. 286-315, 324-350, 361-388, 404-425)

Z powyższego wynika, że jedyną zbiorczą informacją możliwą do uzyskania z tych statystyk była informacja o ogólnej liczbie dzieci, które objęto działaniami w ramach projektu, przy czym nie była to liczba precyzyjna, z uwagi na fakt, iż niektóre jednostki informowały o przybliżonej liczbie dzieci uczestniczących w spotkaniach.

Projekt nie podlegał ewaluacji. Funkcjonariusz współrealizujący ten projekt z ramienia KWP nie podejmował także próby analizy jego efektów (samodzielnie lub we współpracy z pozostałymi organizatorami).

W 2015 i 2016 r., na zaproszenie Sądu Okręgowego w Kielcach w ramach *Dni otwartych dla uczniów szkół gimnazjalnych i ponadgimnazjalnych*, przy udziale prokuratora, kuratora sądowego i mediatora z listy mediatorów, funkcjonariusz Wydziału Prewencji KWP przeprowadził osiem prelekcji na temat odpowiedzialności za czyny karalne. Około 5% czasu prelekcji poświęcone było tematowi kierowania gróźb karalnych i nękania oraz podszywania się i posługiwania cudzymi danymi w sieci. (dowód: akta kontroli, str. 431, 449)

W ramach obchodów *Dni Bezpiecznego Internetu* w 2013 r. policjanci KWP prowadzili spotkanie dla uczniów gimnazjów i szkół ponadgimnazjalnych w siedzibie Wyższej Szkoły

¹⁰ Nie w każdym przypadku koordynator projektu w ramach KWP ustalił faktyczną liczbę klas, w których odbyły się spotkania.

Ekonomii i Prawa w Kielcach. Ponadto, do komendantów powiatowych i komendanta miejskiego Policji w Kielcach, naczelnik Wydziału Prewencji KWP skierował prośbę o rozważenie włączenia się w obchody *Dnia Bezpiecznego Internetu*. (dowód: akta kontroli, str. 118-119, 227-231)

W ramach programu *Bezpieczne Świętokrzyskie* (na lata 2011-2015 oraz na lata 2016-2020) przedstawiciel Komendanta Wojewódzkiego uczestniczył w pracach zespołu roboczego (wspólnie z przedstawicielem wojewody świętokrzyskiego i marszałka województwa świętokrzyskiego), dokonując oceny sprawozdań z realizowanych w poszczególnych powiatach inicjatyw stanowiących odpowiedź na potrzeby lokalnych społeczności (przedsięwzięcia zgłaszane do konkursu mogły dotyczyć także profilaktyki przestępczości w cyberprzestrzeni). Działania zespołu polegały na ocenie zgłoszonych inicjatyw, wizytacji wybranych powiatów i wyłonieniu laureatów konkursu. (dowód: akta kontroli, str. 213-214)

Funkcjonariusze KWP w 2013 r. włączali się także w działania w ramach projektu *Lekcja w Kinie, Szkolne Spotkania Filmowe*, odbywając spotkania z uczniami szkół gimnazjalnych i ponadgimnazjalnych z terenu powiatu kieleckiego. Poruszana tematyka dotyczyła m.in. zagrożeń internetowych, jednak w KWP nie prowadzono w tym zakresie szczegółowych statystyk. (dowód: akta kontroli, str. 112)

W 2013 i 2014 r. KWP we współpracy z ŚCDN zainicjowała projekt profilaktyczny *BRUN-o (Bezpieczeństwo Rodziców Uczniów i Nauczycieli – odpowiedzialność)*. Jednym z celów tego projektu było upowszechnianie wśród dzieci i młodzieży zasad bezpiecznego i odpowiedzialnego korzystania z nowoczesnych technologii (zagadnienia te realizowali pracownicy ŚCDN, funkcjonariusze KWP realizowali natomiast m.in. tematykę związaną z prawami człowieka, przemocą domową, bezpieczeństwem w ruchu drogowym). (dowód: akta kontroli, str. 116-118, 127-128, 232)

W 2015 r. *cyberprzemoc (w tym sexting, stalking) i uzależnienia związane z Internetem* stanowiły obszar zagrożeń uwzględniony w ogłoszonym przez wojewodę świętokrzyskiego konkursie pn. *Bezpieczeństwo a TY*, adresowanym do uczniów szkół ponadgimnazjalnych. Funkcjonariuszka Wydziału Prewencji KWP została oddelegowana do prac komisji konkursowej. Konkurs realizowany był w ramach rządowego programu ograniczania przestępczości i aspołecznych zachowań *Razem bezpiecznie* oraz *Bezpieczna i przyjazna szkoła na lata 2014-2016*¹¹ (dowód: akta kontroli, str. 270)

W 2015 r. przedstawiciel KWP włączył się w realizację drugiej edycji przeglądu plastycznego *Czy Internet jest dla dzieci* adresowanego do dzieci w wieku przedszkolnym i ich rodziców pod hasłem *Komputer lub Robot XXV Wieku*, w ramach współpracy z wojewodą świętokrzyskim, świętokrzyskim kuratorem oświaty i dyrektorem Biura Społeczeństwa Informacyjnego Świętokrzyskiego Urzędu Marszałkowskiego. Warunkiem uczestnictwa w projekcie było przeprowadzenie spotkania z funkcjonariuszem Policji oraz zajęć przez nauczyciela nt. zalet i zagrożeń, jakie powstają w wyniku korzystania z Internetu. W edycji przedszkolnej wzięło udział 25 placówek (około 3.000 dzieci). (dowód: akta kontroli, str. 157)

Jako członek zespołu koordynującego realizację rządowego programu *Bezpieczna i przyjazna szkoła* na lata 2014-2016, w odpowiedzi na prośbę dyrektora Wydziału Bezpieczeństwa i Zarządzania Kryzysowego Świętokrzyskiego Urzędu Wojewódzkiego, naczelnik Wydziału Prewencji pismem z 25 stycznia 2016 r. wskazał m.in. następujące działania do wykorzystania w projektach konkursowych na 2016 r.:

- działania ukierunkowane na upowszechnienie wśród dzieci i młodzieży zasad bezpiecznego korzystania z Internetu oraz kształtowanie właściwych postaw wobec praw autorskich, ochrony wizerunku i danych osobowych w sieci,
- działania w kierunku kształtowania prawidłowych postaw w odniesieniu do zachowań w sieci poprzez uwrażliwianie na przejawy agresji i przemocy w sieci oraz uświadomienie możliwości przeciwstawienia się zachowaniom agresywnym. Podstawą do wskazania tych propozycji były kierunki określone w rządowych programach, priorytetach Komendanta

¹¹ Program przyjęty uchwałą Rady Ministrów nr 130/2014 z 8 lipa 2014 r.

Głównego Policji oraz wnioski z debat społecznych przeprowadzanych na terenie województwa świętokrzyskiego.

W efekcie tych konsultacji, wojewódzki zespół koordynujący wśród zadań rekomendowanych na rok 2016, w ramach realizacji celu X *Zapobieganie problemom i zachowaniom problemowym dzieci i młodzieży*, w obszarze 2.1. *Profilaktyka agresji i przemocy, w tym cyberprzemocy* wyodrębnił m.in. następujące zadania:

- doskonalenie nauczycieli i wychowawców z zakresu przeciwdziałania agresji i przemocy rówieśniczej, w tym cyberprzemocy,
- prowadzenie zajęć z zakresu edukacji prawnej dla uczniów i wychowanków, dotyczących m.in. konsekwencji prawnych stosowania różnych form przemocy. (dowód: akta kontroli, str. 432-437, 265)

W ramach projektu *Wychowanie młodzieży poprzez sztukę*, realizowanego wspólnie z wojewodą świętokrzyskim, Kuratorium Oświaty w Kielcach oraz Wojewódzkim Ośrodkiem Ruchu Drogowego w Kielcach, corocznie (od 2010 r.) ogłaszany był konkurs pn. *Wojewódzki Przegląd Małych Form Teatralnych*. Jednym z celów szczegółowych projektu było ukazanie destrukcyjnych skutków stosowania przemocy i cyberprzemocy oraz wykształcenie umiejętności radzenia sobie w sytuacjach zagrożenia. Zarówno w 2015 r. jak i 2016 r. do konkursu zgłoszony został repertuar poruszający tą tematykę. W 2015 r. spektakl *Internet to nie wszystko* zajął II miejsce. W 2016 r. spektakl *Julcia i komputer* zajął I miejsce. Działania przedstawiciela Komendanta Wojewódzkiego w ramach realizacji tego projektu ograniczały się głównie do uczestnictwa w komisji konkursowej. (dowód: akta kontroli, str. 129-130, 266, 269, 566)

Funkcjonariusze Wydziału Prewencji KWP przeprowadzali prelekcje dla dzieci, zajęcia dla rodziców, spotkania prewencyjne na wniosek zainteresowanych szkół lub innych placówek (np. w 2013 r. – spotkanie z młodzieżą w świetlicy środowiskowej Caritas przy parafii Miłosierdzia Bożego w Kielcach nt. m.in. odpowiedzialności karnej, demoralizacji, agresji, cyberprzemocy, w 2014 r. – prelekcja nt. cyberprzemocy, jak się przed nią bronić w Zakładzie Doskonalenia Zawodowego w Kielcach, w 2015 r. – spotkanie z rodzicami dzieci klasy VI Szkoły Podstawowej nr 28 w Kielcach nt. cyberbezpieczeństwa, kontroli rodzicielskiej i odpowiedzialności karnej). (dowód: akta kontroli, str. 450-459)

Podejmowana przez Komendę w latach 2013-2016 działalność w obszarze działań profilaktycznych mających na celu zapobieganie i przeciwdziałanie cyberprzemocy wśród dzieci i młodzieży nie była przedmiotem ewaluacji.

Wydział do Walki z Cyberprzestępczością KWP w wyniku czynności operacyjno-rozpoznawczych (monitorowania sieci) nie ujawnił przydatków cyberprzemocy wśród dzieci i młodzieży. Jak wyjaśnił naczelnik tego Wydziału, *przestępstwa związane z cyberprzemocą wśród dzieci i młodzieży w większości przypadków są przestępstwami ściganymi na wniosek pokrzywdzonego, a co za tym idzie są ujawniane w chwili złożenia zawiadomienia przez pokrzywdzonego*. (dowód: akta kontroli, str. 238-239)

Szkolenia funkcjonariuszy KWP oraz jednostek podległych realizujących działania profilaktyczne z zakresu cyberprzemocy zapoczątkowali w 2011 r. pracownicy firmy Microsoft i FDN. (dowód: akta kontroli, str. 223-226, 474)

Wszyscy policjanci z Wydziału do Walki z Cyberprzestępczością ukończyli kursy specjalistyczne, które obejmowały m.in. tematykę cyberprzemocy:

- z zakresu uzyskiwania informacji z Internetu dla policjantów zwalczających przestępczość komputerową (ośmiu funkcjonariuszy);
 - kurs dla funkcjonariuszy cyberkryminalistyki (jeden policjant);
 - w zakresie zwalczania cyberprzestępczości (jeden funkcjonariusz);
 - szkolenie dla użytkowników aplikacji SIENA¹² oraz systemu EIS¹³ (jeden policjant).
- (dowód: akta kontroli, str. 472-473)

¹² Aplikacja sieci bezpiecznej wymiany informacji.

¹³ System informacyjny Europolu.

W 2013 r., funkcjonariusz KWP uczestniczył w konferencji zorganizowanej przez Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej, Obserwatorium Integracji Społecznej *Zjawisko agresji w szkołach gimnazjalnych i ponadgimnazjalnych oraz w środowisku rodzinnym województwa świętokrzyskiego*, podczas której poruszano także problem profilaktyki zjawiska cyberprzemocy, przestępczości nieletnich, w tym tego zjawiska w świetle statystyk KWP. (dowód: akta kontroli, str. 523-539)

W ramach rządowego programu *Bezpieczna i przyjazna szkoła* na lata 2014-2016, w dniach 24-25 listopada 2014 r. odbyło się adresowane m.in. do policjantów z jednostek terenowych realizujących zadania z zakresu prewencji kryminalnej, nieletnich i patologii społecznych szkolenie *Szkoła z klimatem*. Celem projektu było wypracowanie modelu współpracy Policji z podmiotami¹⁴ budującymi autorytet szkoły. Jednym z tematów tego szkolenia była *Cyberprzemoc – formy działań oraz odpowiedzialność karna*. W szkoleniu uczestniczyły 44 osoby. (dowód: akta kontroli, str. 438-442)

W dniach 23-24 czerwca 2015 r. w ramach tego programu KWP i Stowarzyszenie Bezpieczny Powiat Starachowicki zorganizowały szkolenie m.in. dla policjantów pn. *Trzeba zacząć od dorosłych* (obejmowało m.in. następujące zagadnienia: *Cyberprzemoc – formy działań i odpowiedzialność prawna, Sposoby zabezpieczania dowodów Cyberprzemocy, Przemoc rówieśnicza – praktyczna profilaktyka*). W szkoleniu uczestniczyły 43 osoby. (dowód: akta kontroli, str. 444-448)

W dniach 30 czerwca – 1 lipca 2016 r. zorganizowano kolejne interdyscyplinarne szkolenie pn. *Dbamy o jakość*, połączone z warsztatami dla funkcjonariuszy, pedagogów i liderów organizacji pozarządowych, poruszając m.in. kwestie społecznych skutków cyberprzestępstw i ich wpływu na zjawiska suicydalne. Organizatorami byli KWP, Stowarzyszenie Bezpieczny Powiat Starachowicki i Urząd Marszałkowski Województwa Świętokrzyskiego. W szkoleniu uczestniczyło 39 osób. (dowód: akta kontroli, str. 169, 552-557)

W 2015 r. dyrektor Biura Prewencji i Ruchu Drogowego KGP poinformował o możliwości udostępnienia dla funkcjonariuszy nieodpłatnej edycji kursu e-learningowego z zakresu *Przeciwdziałania agresji u dzieci i młodzieży*. Kurs w ramach modułów tematycznych przewidywał m.in. kwestie mobbingu w szkole, zastraszania w sieci i sposobu przeciwdziałania agresji rówieśniczej. Do szkolenia zgłoszono łącznie 84 funkcjonariuszy świętokrzyskiej Policji. (dowód: akta kontroli, str. 474-483)

W 2015 r. KGP we współpracy z Naukową i Akademicką Siecią Komputerową (dalej: NASK) przeprowadziła cykl szkoleń z zakresu zapobiegania, wykrywania i zwalczania cyberprzestępczości. W szkoleniu uczestniczył funkcjonariusz KWP oraz pięciu funkcjonariuszy z jednostek terenowych. (dowód: akta kontroli, str. 520-522)

W prowadzonej działalności profilaktycznej Wydział Prewencji KWP wykorzystywał m.in. program *3...2...1...Internet* oraz *W sieci* (materiały te zamieszczone są także na stronie internetowej www.saferinternet.pl, a także na stronie NASK), poradnik dla szkół *Prawna ochrona dzieci przed cyberprzemocą*¹⁵, filmy edukacyjne z cyklu *Nie warto ryzykować*, w tym *Cyberprzemoc*, zestawy *Necio*, magazyn o fenomenach Internetu, materiały zamieszczone w serwisie programu *Dziecko w sieci*, na stronach Fundacji Dzieci Niczyje w serwisie *Szkoła Bezpiecznego Internetu*. (dowód: akta kontroli, str. 222, 223, 233-237, 568)

W latach 2013-2016 Zespół Prasowy Komendanta Wojewódzkiego oraz funkcjonariusze Wydziału Prewencji KWP współpracowali w zakresie zapobiegania i przeciwdziałania cyberprzemocy wśród dzieci i młodzieży z regionalnymi ośrodkami masowego przekazu,

¹⁴ Zaproszenie na szkolenie skierowano m.in. do dyrektora Ośrodka Szkolenia Nauczycieli w Starachowicach, pełnomocnika wojewody świętokrzyskiego ds. Ograniczania Przestępczości i Aspołecznych Zachowań, komendanta Kieleckiej Chorągwi ZHP w Kielcach, dyrektorów poradni psychologiczno-pedagogicznych województwa świętokrzyskiego.

¹⁵ Podlewska J., Sobierajska W. (2009). *Prawna ochrona dzieci przed cyberprzemocą. Analiza przepisów prawnych. Doświadczenia Helpline.org. W: Jak reagować na cyberprzemoc. Poradnik dla szkół*. Warszawa: Fundacja Dzieci Niczyje.

tj. m.in. z: TVP 3 Kielce, rozgłośnią radiową Radio Kielce, lokalnym dziennikiem Echo Dnia, które projekt *Szybuj bezpiecznie w internetowej chmurze* objęły patronatem medialnym.

Z informacji sekretarza programu Oddziału Telewizji Polskiej S.A. w Kielcach oraz Prezesa Zarządu Polskiego Radia Regionalnej Rozgłośni w Kielcach *Radio Kielce* S.A. wynika, iż w latach 2013-2016 we współpracy z funkcjonariuszami KWP realizowano audycje¹⁶ poruszające tematykę cyberprzemocy wśród dzieci i młodzieży. (dowód: akta kontroli, str. 574-584)

Ustalone
nieprawidłowości

W działalności kontrolowanej jednostki w przedstawionym wyżej zakresie nie stwierdzono nieprawidłowości.

Uwagi dotyczące
badanej działalności

NIK zwraca uwagę, iż projekt *Szybuj bezpiecznie w internetowej chmurze* nie podlegał ewaluacji mimo jego realizacji od 2011 r., a funkcjonariusz współrealizujący ten projekt z ramienia KWP nie podejmował także próby analizy jego efektów (samodzielnie lub we współpracy z pozostałymi organizatorami) (dowód: akta kontroli, str. 273-425)

Aspirat sztabowy [...] ¹⁷, specjalista Wydziału Prewencji KWP odpowiedzialny za realizację tego projektu wyjaśnił, że żaden z organizatorów (KWP, ŚCDN, BSI UMWS) w założeniach projektu ani przy jego kolejnych edycjach nie zakładał obligatoryjności jego ewaluacji lub analizy jego efektów. Ponadto wyjaśnił, że to: *powodowałoby zaangażowanie dodatkowych sił i środków oraz wydłużenia czasu jego realizacji. (...) Oceną co do kwestii przydatności prowadzonego projektu (...) było duże zainteresowanie ze strony szkół. Ponadto, jak wyjaśnił, projekt ten został wyróżniony poprzez jego przedstawienie podczas Konferencji Dobrych Praktyk EUPCN w Luksemburgu*¹⁸. (dowód: akta kontroli, str. 426-430)

Inspektor Dariusz Augustyniak, Komendant Wojewódzki wyjaśnił, że żaden ze współorganizatorów nie zakładał przeprowadzenia ewaluacji projektu, gdyż nie było takiego obowiązku. Niektóre elementy poszczególnych edycji są modyfikowane w zależności od bieżących potrzeb. (dowód: akta kontroli, str. 469-470)

Zdaniem NIK, samo ujednolicenie zakresu informacji statystycznych pozyskiwanych z poszczególnych jednostek terenowych pozwoliłyby na pozyskanie informacji umożliwiających zaprojektowanie adekwatnych i dostosowanych do zdiagnozowanych potrzeb działań w kolejnej edycji projektu.

Ocena cząstkowa

Funkcjonariusze Wydziału Prewencji KWP podejmowali i koordynowali liczne działania profilaktyczne dotyczące cyberprzemocy wśród dzieci i młodzieży, aktywnie współpracując z organami władzy publicznej, instytucjami i organizacjami społecznymi zaangażowanymi w przeciwdziałanie temu zjawisku. Projekt *Szybuj bezpiecznie w internetowej chmurze* nie tylko spotykał się z rosnącym zainteresowaniem szkół, które dobrowolnie zgłaszały zainteresowanie uczestnictwem, ale został także wyróżniony jako dobra praktyka w konkursie organizowanym przez EUPCN w Luksemburgu. Skuteczność prowadzonych od 2011 r. działań w ramach tego projektu nie była jednak znana. Podkreślenia wymaga także aktywność funkcjonariuszy KWP w zakresie prowadzenia i koordynacji projektów szkoleniowych dla funkcjonariuszy i instytucji zaangażowanych w działania na rzecz dzieci i młodzieży.

¹⁶ Tematyka ta pojawiała się w serwisie Informacje oraz audycjach radiowych *Na każdą pogodę*, *Dzień Dobry Dzieci*, *Punkty Widzenia* i magazynie informacyjno-publicystycznym *Raport dnia*.

¹⁷ Na podstawie art. 5 ust. 2 ustawy z dnia 6 września 2001 r. o dostępie do informacji publicznej (Dz.U. z 2016 r. poz. 1764) i art. 6 ust. 1 ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 r. o ochronie danych osobowych (Dz.U. z 2016 r. poz. 922) NIK wyłączyła jawność informacji w zakresie imienia i nazwiska składającego wyjaśnienia. Wyłączenia tego dokonano w interesie osoby fizycznej.

¹⁸ Projekt ten, w dniu 28 września 2015 r., został zgłoszony przez Ministerstwo Spraw Wewnętrznych i Administracji do konkursu organizowanego przez Europejską Sieć Zapobiegania Przestępczości (EUPCN) w Luksemburgu, gdzie uzyskał wyróżnienie.

3. Prawidłowość i skuteczność reakcji na stwierdzone akty cyberprzemocy

Opis stanu
faktycznego

W kontrolowanym okresie KWP nie prowadziła postępowań sprawdzających lub przygotowawczych związanych z popełnieniem przestępstw w zakresie cyberprzemocy wśród dzieci i młodzieży¹⁹. W badanym okresie w Komendzie nie prowadzono postępowań związanych z popełnieniem wykroczenia związanego z cyberprzemocą wśród nieletnich²⁰. (dowód: akta kontroli, str. 13-18, 485)

Postępowania prowadzone były przez jednostki podległe KWP – KMP/KPP. Według danych KWP przedstawionych w trakcie kontroli²¹, w latach 2013 – 2016 jednostki świętokrzyskiego garnizonu Policji prowadziły łącznie 41 postępowań, z tego w 2013 r. – po sześć, w 2015 r. – dziewięć i w 2016 r. – 20. (dowód: akta kontroli, str. 486-518)

Spośród ww. spraw, 26 wszczęto na wniosek rodziców (opiekunów prawnych), 11 zostało zgłoszonych przez inne osoby, a cztery ujawniono na podstawie materiałów własnych lub pozyskanych w toku postępowania. (dowód: akta kontroli, str. 519)

Użytkowane przez Policję elektroniczne systemy, tj. System Elektronicznej Sprawozdawczości w Policji (SESPoL), KSIP oraz SWD nie umożliwiały szybkiej i pewnej identyfikacji zdarzeń z zakresu cyberprzestępczości z udziałem małoletnich. Przykładowo, na podstawie analizy zjawiska cyberprzemocy sporządzonej w trakcie niniejszej kontroli w systemie analitycznym KSIP (w marcu 2017 r.) wyselekcjonowano 20 zdarzeń w 2016 r. Tymczasem, sporządzona przez Wydział Wywiadu Kryminalnego KWP w związku z kontrolą NIK w KPP w Skarżysku-Kamiennej analiza za 2016 r. (wykonana w lutym 2017 r.) ujawniła 24 takie postępowania.

Do analizy skali zjawiska na potrzeby kontroli NIK wykorzystano aplikację pn. „System analityczny” z zastosowaniem filtrów ograniczających okres wyszukiwania (lata 2013-2016), jednostki KWP rejestrujące sprawy (wydziały), sposób działania sprawcy (modus operandi)²² oraz katalog przestępstw²³. (dowód: akta kontroli, str. 486-518)

Nadkomisarz [...] ²⁴, Naczelnik Wydziału Wywiadu Kryminalnego wyjaśnił: *System Analityczny KSIP nie umożliwia wprost wygenerowania określonych (...) statystyk z kategorii przestępstw „cyberprzemoc” równieśnicza (...) wydarzenie może zostać zarejestrowane w systemie SWD lub w przypadku zgłoszenia osobistego, pokrzywdzony może zostać skierowany wprost do komórki do spraw nieletnich a następnie w zależności od rozwoju sprawa może zostać przekazane do właściwego Sądu Rodzinnego. Dostępne narzędzia w (...) SWD umożliwiają ewidencjonowanie zgłoszeń dotyczących wszystkich podejmowanych interwencji, w tym zdarzeń typu „cyber”, niemniej jednak nie posiada narzędzi analitycznych określających skalę zjawiska. (...) dane są możliwe do ustalenia,*

¹⁹ Dotyczy przestępstw opisanych w przepisach art. 190a, 212, 216, 267 oraz 268 Kodeksu karnego.

²⁰ Dotyczy wykroczeń opisanych w przepisach art. 107 oraz 141 Kodeksu wykroczeń.

²¹ Według stanu na dzień 31 marca 2017 r.

²² M.in. charakter miejsca (cyberprzestrzeń, internet lub inna sieć komputerowa, rurociągi, linie telekomunikacyjne i elektroenergetyczne); zachowanie sprawcy (nawiązuje kontakt przez internet, grozi przez internet, telefon, wysyła sms, mms), rodzaj obiektu (sieć internetowa, internet, kawiarenka internetowa), narzędzia przestępstwa (sieć komputerowa, np. internet, kamera internetowa, sklep internetowy, aukcja internetowa, komputer, komputerowy nośnik informacji, aparat, kamera w telefonie komórkowym), przedmiot zamachu (dane osobowe, sieć komputerowa, np. Internet, sklep internetowy, sieć komputerowa).

²³ M.in.: uporczywe nękanie – stalking, groźba karalna, zmuszanie do określonego zachowania, zaniechania lub znoszenia, utrwalanie wizerunku nagiej osoby, pornografia, znieważenie osoby, ujawnienie lub wykorzystanie informacji niejawnej, bezprawne uzyskanie informacji, utrudnianie zapoznania się z informacją, niszczenie informacji w bazach danych, niszczenie, zmiana danych, utrudnianie dostępu, oszustwo komputerowe (brak danych na temat art. 107 kodeksu wykroczeń – dokuczanie).

²⁴ Na podstawie art. 5 ust. 2 ustawy z dnia 6 września 2001 r. o dostępie do informacji publicznej (Dz.U. z 2016 r. poz. 1764) i art. 6 ust. 1 ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 r. o ochronie danych osobowych (Dz.U. z 2016 r. poz. 922) NIK wyłączyła jawność informacji w zakresie imienia i nazwiska składającego wyjaśnienia. Wyłączenia tego dokonano w interesie osoby fizycznej.

lecz z uwagi na rozproszenie informacji w tej konkretnej kategorii cyberprzemoc wśród nieletnich oraz ze względu na specyfikę problemu, wymaga to drażenia i analizy każdej wytypowanej sprawy. Na podstawie Elektronicznego Rejestru Czynności Dochodzeniowo-Sledczych ERCDS możliwe jest wygenerowanie postępowań sprawdzających, niemniej jednak interpretacja wyników (...) wymaga przeprowadzenia analizy materiałów postępowania. Nie ma jednolitego systemu umożliwiającego określenie skali zgłoszeń, informacja ta jest rozproszona w wielu miejscach. (dowód: akta kontroli, str. 221-222)

W KWP podjęto także próbę wyselekcjonowania odnotowanych w SWD spraw i zgłoszeń dotyczących zdarzeń związanych z cyberprzemocą wśród dzieci i młodzieży. Wyselekcjonowano zdarzenia o kwalifikacjach SWD/Interwencja/przestępstwo internetowe (11 zdarzeń) oraz SWD/Interwencja/stalking/nękanie (32 zdarzenia). Każde z nich przeanalizowano pod kątem opisu zdarzenia – żadne nie dotyczyło cyberprzemocy wśród dzieci i młodzieży. Ponadto wykonano raporty na podstawie opisu zdarzenia (wyszukiwanie po frazie odpowiadającej zdarzeniom dotyczącym cyberprzemocy), w wyniku czego wyselekcjonowano sześć zdarzeń w 2015 r. i dziewięć zdarzeń w 2016 r. (dowód: akta kontroli, str. 549-550)

Podkomisarz [...] ²⁵, p.o. Naczelnika Sztabu Policji KWP w Kielcach wyjaśnił, że funkcjonariusze rejestrujący zdarzenia, po uzyskaniu potwierdzonej informacji dokonują rejestracji zdarzenia, nadając kwalifikację z przedrostkiem KSIP (np. KSIP/Przestępstwo kryminalne inne/groźba karalna, KSIP/Przestępstwo kryminalne inne/inne przestępstwo kryminalne), co umożliwia migrację zdarzenia z systemu SWD do systemu KSIP. (dowód: akta kontroli, str. 549-551)

Inspektor Dariusz Augustyniak, Komendant Wojewódzki wyjaśnił, że nie podejmowano działań mających na celu ujednolicenie i jednoznaczne kwalifikowanie w SWD zgłoszeń o możliwości popełnienia przestępstwa lub wykroczenia (słownik modyfikowany jest na poziomie KGP). Zdarza się, że wstępna kwalifikacja na etapie prowadzonego postępowania ulega zmianie. Na potrzeby oceny poziomu zagrożeń wykorzystywany jest KSIP, jako narzędzie analityczne, którego słownik pojęć jest bardziej rozbudowany. (dowód: akta kontroli, str. 470)

W latach 2013-2016 działalność KWP i jednostek Policji garnizonu świętokrzyskiego w zakresie identyfikowania, zapobiegania i przeciwdziałania cyberprzemocy wśród dzieci i młodzieży nie była objęta kontrolą Wydziału Kontroli KWP ani badaniami audytowymi. KWP w tym zakresie nie była także kontrolowana przez KGP (dowód: akta kontroli, str. 558-559)

W latach 2013-2016 w ramach działań nadzorczych funkcjonariusze Wydziału Prewencji KWP przeprowadzili 22 tzw. „czynności badawcze” w jednostkach podległych KWP. Czynności dotyczyły rozpoznania i profilaktycznej pracy Policji na rzecz zapobiegania demoralizacji nieletnich, patologii społecznej, procedury Niebieska Karta (dalej: NK) oraz wzorów formularzy NK. Sprawdzeniem nie obejmowano natomiast zagadnienia cyberprzestępczości, w tym cyberprzemocy. (dowód: akta kontroli, str. 265, 572)

Ustalone
nieprawidłowości

W działalności kontrolowanej jednostki w przedstawionym wyżej zakresie nie stwierdzono nieprawidłowości.

Uwaga dotycząca
badanej działalności

NIK zwraca uwagę, że dostępne w KWP systemy informatyczne SWD i KSIP nie umożliwiają wygenerowania szybkiej i jednoznacznej statystyki zdarzeń o charakterze cyberprzestępczości, w tym cyberprzemocy, w szczególności wśród dzieci i młodzieży. Uzyskanie danych w tym zakresie możliwe jest dzięki ręcznemu i czasochłonnemu przeglądaniu wyselekcjonowanych wstępnie zdarzeń.

Ocena cząstkowa

W okresie objętym kontrolą funkcjonariusze KWP nie prowadzili spraw z zakresu cyberprzemocy wśród nieletnich. Działalność KWP w kontrolowanym zakresie nie była

²⁵ Na podstawie art. 5 ust. 2 ustawy z dnia 6 września 2001 r. o dostępie do informacji publicznej (Dz.U. z 2016 r. poz. 1764) i art. 6 ust. 1 ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 r. o ochronie danych osobowych (Dz.U. z 2016 r. poz. 922) NIK wyłączyła jawność informacji w zakresie imienia i nazwiska składającego wyjaśnienia. Wyłączenia tego dokonano w interesie osoby fizycznej.

przedmiotem kontroli KGP. Obszar ten nie został również objęty kontrolą wewnętrzną ani audytem. Dostępne w KWP systemy informatyczne SWD i KSIP nie umożliwiały wygenerowania szybkiej i jednoznacznej statystyki zdarzeń w zakresie cyberprzestępczości, w tym cyberprzemocy, w szczególności wśród dzieci i młodzieży.

IV. Wnioski

Wniosek pokontrolny

Przedstawiając powyższe oceny i uwagi wynikające z ustaleń kontroli, Najwyższa Izba Kontroli, na podstawie art. 53 ust. 1 pkt 5 ustawy z dnia 23 grudnia 1994 r. o Najwyższej Izbie Kontroli²⁶, wnioskuje o prowadzenie działalności profilaktycznej w obszarze przeciwdziałania cyberprzemocy wśród dzieci i młodzieży, w oparciu o rzetelną diagnozę skali i charakterystyki tego zjawiska, uwzględniającej podejmowanie czynności ewaluacyjnych, pozwalających na ocenę skuteczności realizowanych działań.

V. Pozostałe informacje i pouczenia

Wystąpienie pokontrolne zostało sporządzone w dwóch egzemplarzach; jeden dla kierownika jednostki kontrolowanej, drugi do akt kontroli.

Prawo zgłoszenia
zastrzeżeń

Zgodnie z art. 54 ustawy o NIK kierownikowi jednostki kontrolowanej przysługuje prawo zgłoszenia na piśmie umotywowanych zastrzeżeń do wystąpienia pokontrolnego, w terminie 21 dni od dnia jego przekazania. Zastrzeżenia zgłasza się do dyrektora Delegatury NIK w Kielcach.

Obowiązek
poinformowania
NIK o sposobie
wykorzystania uwag
i wykonania wniosków

Zgodnie z art. 62 ustawy o NIK proszę o poinformowanie Najwyższej Izby Kontroli, w terminie 21 dni od otrzymania wystąpienia pokontrolnego, o sposobie wykorzystania uwag i wykonania wniosku pokontrolnego oraz o podjętych działaniach lub przyczynach niepodjęcia tych działań.

W przypadku wniesienia zastrzeżeń do wystąpienia pokontrolnego, termin przedstawienia informacji liczy się od dnia otrzymania uchwały o oddaleniu zastrzeżeń w całości lub zmienionego wystąpienia pokontrolnego.

Kielce, dnia kwietnia 2017 r.

Najwyższa Izba Kontroli
Delegatura w Kielcach

Kontroler:
Marzena Baradziej
specjalista kp.

Dyrektor
Grzegorz Walendzik

²⁶ Dz. U. z 2017 r. poz. 524.